

Jaroslav Foglar a spoločenská dimenzia premeny človeka

Štefan Šrobár

Abstrakt: Celé Foglarovo dielo prenikajú silné etické motívy. O Bohu sa síce autor priamo nezmiňuje, ale pozorný čitateľ môže vytušiť jeho prítomnosť v prírode, vo svete a v ľudskom živote. Mladí ľudia potrebujú veľké ideály, ktoré im pomôžu pri objavovaní zmyslu ich života. Dnes by sme povedali, že ide o hľadanie religiozity v sekularite. Putovanie za tajomstvom priťahuje mladých ľudí vo Foglarových knihách. Charizmatická osobnosť môže podnietiť vznik otvoreného a dialogického spoločenstva. V takomto spoločenstve kde panujú autentické vzťahy medzi jeho členmi sa môže jedinec naučiť uvažovať o sebe samom, o vlastných chybách a možnostiach zmeny životnej orientácie. Vytváranie dobrých vzťahov je dlhodobý proces. Otvorené spoločenstvo nezanikne smrťou jeho členov, ale bude ďalej pôsobiť ako výzva pre iných. Foglar svojimi príbehmi apeluje na čitateľa, aby sa aj on odhodlal zanechať doterajší spôsob života a začal viesť nový život. Tak sa stane poslom nádeje vo svojom okolí.

Kľúčové slová: Skautské hodnoty, komunita, morálna zmena

Abstract: Social dimension of human change. The whole Foglar's work is penetrated with strong ethical motives. The author does not mention the God directly, but an attentive reader can presage his presence in nature, in the world and in human life. Young people need great ideals, which will help them to discover the meaning of their life. Today, we would say it is looking for religiosity in secularity. Wandering for mystery attracts young people in Foglar's books. Strong personality can initiate creation of open and dialogical community. In such community, where authentic relationships rule among the members, the individual can learn to think about himself, about own mistakes and possibilities to change the life orientation. It is a long process to create good relationships. Open community does not cease to exist with the death of its members, but it will continue to act as a challenge for others. Foglar with his stories appeals to reader so that he also resolves to abandon the present way of life and to start leading a new life. Thus he shall become the messenger of hope in his environs.

Key words: scout values, community, moral change

1. Úvod

Jaroslav Foglar (* 6. júl 1907 Praha - † 23. januára 1999 Praha) bol najvýznamnejší český spisovateľ pre mládež 20. storočia. Vo Foglarovom diele sa často objavujú *religionistické termíny* ako iniciačné rituály, mýtické archetypy, kultické prvky, posvätné ideály krásy a dobra, magické kúzlo fikčného sveta, mystický a mysteriózny náboj prózy. Pod prezývkou

„Jastrab“ viedlo po celý život *skautské oddiely*.¹ Jeho dielo je natoľko vrstevnaté, bohaté a vnútorne prepojené mnohými vláknami vzájomných súvislostí a odkazov, že tvorí *celistvý „svet“*, do ktorého možno vstúpiť a „žiť v ňom“ a to nielen v čitateľskej imaginácii. Foglar ponúka čitateľom čosi ako všetkozahrňujúcu „dlhodobú hru“ (niekedy nazývanú „foglaring“). Tí, ktorí príjmu pozvanie a ocitnú sa „vo vnútri“ Foglarovho sveta, zakúsia v krajine vytvorenej Foglarovou imagináciou *premenu*, ktorá v niektorých prípadoch zasahuje až na úroveň najhlbších existenciálnych otázok, niekedy s celoživotnými dôsledkami. Foglaring sa v tomto zmysle stáva pre svojich stúpcov – pre mnohých len dočasne, pre niektorých trvalo – symbolickým systémom najvyššej významnosti, *celistvou praktickou životnou filozofiou* – teda vlastne „*funkčným ekvivalentom náboženstva*“.²

2. Životopisné údaje

Foglar sa narodil v Nuslích, na Benátskej ulici 3. Študoval na verejnej obchodnej škole, pracoval ako úradník, pedagogický pracovník, zodpovedný redaktor časopisov *Mladý hlasateľ*, *Junák* a *Vpřed*. V roku 1914 sa rodina presťahovala z Nuslí na Vinohrady. V roku 1920 prvý raz navštívil skautský oddiel 48. klub oldskautov „*Jastrabi*“, podľa ktorého neskôr dostal aj svoju prezývku *Jastrab*. V roku 1921 vstúpil do 34. pražského skautského oddielu „*Ohnivci*“. Ako trinásťročnému (1920) mu vyšiel literárny pokus, báseň *Měsíční noci*. Jeho prvá publikovaná poviedka *Vítězství* vyšla v časopise roku 1923 a je vlastne jeho prvým krokom k spisovateľskej dráhe. V roku 1925 absolvoval obchodnú školu, na krátky čas sa zamestnal v informačnej kancelárii firmy *Wys Müller et Company*, potom pracoval trinásť rokov ako úradník vo firme Oskar Stein, papierenský veľkoobchod. Počas prázdnin viedol skautský tábor a vtedy prvý raz zavítal do *Slnečnej zátoky na rieke Sázave*. Po návrate z tábora sa 34. pražský oddiel zlúčil so slávnou Dvojkou a Jastrab prešiel pod jeho vedenie s názvom „*Chlapci od Bobrej rieky*“. V čase trvania druhej svetovej vojny viedol ilegálny skautský oddiel, dokonca s ním chodil aj na skautské tábory, ktoré boli tiež zakázané. Po šesťdesiatich rokoch nepretržitého vedenia zveril oddiel v roku 1987 svojmu nástupcovi.³ Jaroslav Foglar bol za svoj život ocenený mnohými skautskými vyznamenaniami, a to až po *Řád stříbrného vlka* – najvyššie české vyznamenanie – ktorý mu bol udelený v roku 1995.⁴ Za jeho prítomnosti bol v roku 1997 odhalený pomník v „*Slnečnej zátoke*“, ktorý má

¹ Zdroj: https://sk.wikipedia.org/wiki/Jaroslav_Foglar

² Pavel Hošek: Foglaring jako náboženství, *Dingir* (20), 1, 2017, s. 2.

³ Zdroj: https://sk.wikipedia.org/wiki/Jaroslav_Foglar

⁴ Jaroslav Foglar: *Život v poklusu*. 2 přepracované a doplněné vyd. Praha: Olympia 1997, s. 211. In: Michal Peroutka: *Veřejné obrazy Jaroslava Foglara a jeho díla. Magisterská diplomová práce*. Olomouc: Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci. Katedra žurnalistiky, 2015, s. 35.

pripomínať tunajšie tábory Dvojky pod jeho vedením.⁵ Po Foglarovej smrti v roku 1999 bola ešte ten rok rozhodnutím komisie Medzinárodnej astronomickej únie pre jeho výchovné zásluhy planétka č. 9102 pomenovaná ako „Foglar.“⁶

3. Foglarovo výchovné a literárne pôsobenie

Čo sa týka ideovej náplne Foglarovho výchovného a literárneho pôsobenia je celkom zrejmé, že Foglar nebol filozoficky založený človek. Nebol intelektuál v žiadnom slova zmysle, jeho vzdelanie bolo elementárne. Ťažisko Foglarovho úsilia nebolo v teórii, ale v *praxi*. Zatiaľčo *prax skautskej výchovy* obohatil o celý rad inovatívnych nápadov, vynálezov a originálnych príspevkov, v oblasti teórie sa naopak celkom spoliehal na *teoretický rámec* skautského hnutia, teda na kombináciu prvkov antickej náuky o pestovaní *cností*, ideálov stredovekých rytierov, Komenského a Rousseauovej pedagogiky a inšpiráciu *indiánskou kultúrou* sprostredkovanú dielom E. T. Setona, ako všetky tieto prvky organicky kombinuje A. B. Svojsík v biblii českého skautingu *Základy junáctva* z roku 1912.⁷ Všetky tieto ideové zdroje poskytovali Foglarovi dostatočný teoretický rámec pre jeho celoživotnú angažovanosť na poli výchovy mládeže v duchu *skautských ideálov*, iste aj v kombinácii s étosom osvietenského humanizmu, ktorý bol príznačný pre kultúrnu a spoločenskú klímu prvej republiky, kedy sa Foglarove svetonázorové horizonty utvárali.⁸ Metafyzickými otázkami sa nezaoberal a zaoberať nechcel, preto s vďakou prijal rámcové ideové súradnice skautského hnutia ako svoj *svetonázor*, ba dokonca ako „*svoje náboženstvo*“ ako sám hovorí.⁹ Zostal mu verný po celý život a mimoriadne úspešne ho *šíril* aj ďaleko za hranice skautskej organizácie prostredníctvom čitateľských klubov a zvlášť prostredníctvom svojich kníh, ktorými chcel osloviť aj tie deti, ktoré nemali so skautingom priamu skúsenosť.¹⁰ České skautské hnutie malo a do značnej miery doteraz má vo Foglarovi asi najúspešnejšieho *propagátora*, ba

⁵ Tamže, s. 212, In: Tamže, s. 35.

⁶ Jiří Grygar: Vzpomínka astronomova. Zůstane-li někdo z nás mladý. In: *Jestřábe, díky: Jaroslavu Foglarovi Hoši od Bobří řeky a přátelé*. Praha: Ostrov, 2000, s. 184. In: Michal Peroutka: *Veřejné obrazy Jaroslava Foglara a jeho díla. Magisterská diplomová práce*. Olomouc: Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci. Katedra žurnalistiky, 2015, s. 35.

⁷ Antonín Benjamín Svojsík: *Základy junáctví. Návod pro výchovu české mládeže na základe systému sira R. Baden – Powella „scouting“ a laskavého přispění četných odborníků*. Praha: České lidové knihkupectví a antikvariát Josef Springer, 1912. In: Pavel Hošek: Foglaring jako náboženství, *Dingir* (20), 1, 2017, s. 4.

⁸ Tomáš Vučka: *Cesta za modrým světlem. Meditace nad texty Jaroslava Foglara*. Příbram: Pistorius 2015, s. 18–46. In: Pavel Hošek: Foglaring jako náboženství, *Dingir* (20), 1, 2017, s. 4.

⁹ Jaroslav Foglar: *Jestřábe vypravuj*. Praha: Olympia 1998, s. 84. In: Pavel Hošek: Foglaring jako náboženství, *Dingir* (20), 1, 2017, s. 4.

¹⁰ Pavel Hošek: Foglaring jako náboženství, *Dingir* (20), 1, 2017, s. 4.

*misionára.*¹¹ Foglar *nebol praktizujúci veriaci* a žiadneho liturgického diania sa nezúčastnil. A predsa stále znovu ako spisovateľ pracuje s tajomnou atmosférou *rituálu*. Či je to mystická atmosféra sprevádzajúca spev Piesne splnu na „svätom mieste“ v románe *Chlapci od Bobrej rieky*, či sú to tajomné rituály vontskej organizácie v prítmí odsvieteného kostola za svitu stoviek lampiónov (v románovej trilógii o Rýchlych šípoch), či je to fascinujúci indiánsky rituál chlapca Ludvu, ktorému sa s vytreštenými očami prizera hlavný hrdina *Chaty v Jazernej kotline*.¹² Iste nie je bez zaujímavosti, že Jaroslav Foglar sa narodil v roku 1907, teda v roku, od ktorého sa datuje vznik *svetového skautského hnutia* a že v jeho „skautskej biografii“ sa ako v zrkadle odráža to, ako skauting v Česku fungoval v akými turbulenciami prechádzal od 20. do 90. rokov minulého storočia.¹³ Vplyv osobnosti Jaroslava Foglara na český skauting možno zhrnúť nasledovne: „*Foglarov hlavný prínos pre skauting netkvie v zakladateľskom čine, ale vo využití skautskej myšlienky, v jej uvedení do praxe, v jej popularizácii a modifikácii. Svojsíkova kniha Základy junáctva vydaná roku 1912 prináša sumu toho, čo by mali chlapci – skauti – zvládnuť, akí by mali byť, čo by sa mali v oddieloch naučiť. Foglarove knihy, z ktorých sú mnohé v podstate beletrizujúcimi príručkami, hovoria, ako preniesť skautské ideály do oddielového života a ako uplatniť Svojsíkom popísané činnosti vo výchovnej praxi.*“¹⁴ Foglar zameriavajúci sa na samostatnosť a zároveň aj na schopnosť spolupráce členov oddielu sa svojim dôrazom na prepracovanosť programu a oddielovú súdržnosť stal predstaviteľom a podnietil vznik prúdu českého skautingu, ktorý bol *alternatívou* k „skautingu technickému“, venujúcemu sa dokonalej znalosti zálesáckych schopností, vytváraním zložitých táborových stavieb a podobne.¹⁵ Práca s mládežou bola zmyslom života Jaroslava Foglara, čo sám potvrdzuje v interview s Hedou Bartíkovou: „*Čo vám priniesla práca s mládežou?*“ „*Stálu mladost' ducha, o ktorej som naivne sníval po celý svoj mladický vek, aj teraz keď mám deväťdesiat rokov. Upísal som svoju myseľ mládeži po celý zvyšok života.*“¹⁶ Prioritou pre neho bol skauting. Keďže sám nemohol stráviť detstvo

¹¹ Miloš Dvorský: *Mýtus zvaný Strašidlo*. Praha: Zdeněk Bauer, 2011, s. 32. In: Pavel Hošek: Foglaring jako náboženství, *Dingir* (20), 1, 2017, s. 4.

¹² Pavel Hošek: Foglaring jako náboženství, *Dingir* (20), 1, 2017, s. 3.

¹³ Barbora Pechová: Foglar pro skauting aneb Co přinesly Foglarův život a dílo skautingu a co mu dnes přinášejí. In: *K fenoménu Jaroslav Foglar: sborník příspěvků z konference Fenomén Jaroslav Foglar: Praha, Památník národního písemnictví 17. září 2007*. Redaktorky sborníku Ružena Hamanová, Dorota Lábusová. Praha: Památník národního písemnictví, 2008, s. 129. In: Michal Peroutka: *Veřejné obrazy Jaroslava Foglara a jeho díla. Magisterská diplomová práce*. Olomouc: Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci. Katedra žurnalistiky, 2015, s. 29.

¹⁴ Tamže, s. 130. Tamže, s. 32-33.

¹⁵ Tamže, s. 135. Tamže, s. 34.

¹⁶ Heda Bartíková: *Důvěrné rozhovory*. Praha: Formát, 1999, s. 33. In: Michal Peroutka: *Veřejné obrazy Jaroslava Foglara a jeho díla. Magisterská diplomová práce*. Olomouc: Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci. Katedra žurnalistiky, 2015, s. 34.

v skautskom oddieli, dáva si predsavzatie, že to bude po celý život umožňovať mladším chlapcom.¹⁷ Miestostarosta Junáka a Foglarov odchovanec JUDr. Jiří Navrátil popísal Jaroslava Foglara – alebo tiež „Jastraba“, ako znela jeho prezývka – ako skauta a skautského vodcu týmito slovami: „*Jastraba skauting oslovil viac než iných. (...) Najviac s ním však súzneli jednoduché, pochopiteľné a vzácne príkazy: byť poctivý, slušný, nepodvádzať, pomáhať, konať správne (...). V skautskom zákone a sľube našiel vyjadrenie svojej vlastnej – vtedy možno skôr podvedomej túžby – po ušľachtilom a poctivom svete. Do neho sa snažil viesť aj chlapcov zo svojho oddielu – niekedy sa mu to darilo lepšie, inokedy horšie, ale všetci si ozvenu tohto sna nesú v sebe, či sa im to páči, alebo nie.*“¹⁸

4. Foglarovky ako morálny kódex.

4.1 Mravné zušľacht'ovanie človeka.

Morálne hodnoty a normy sú vo Foglarových naráciách jedným z ich základných atribútov.¹⁹ Miloš Dvorský zdôrazňuje, že foglarovky sú zamerané predovšetkým na vytváranie *vnútornej ušľachtilosti*. Foglar podľa jeho názoru vyniká v schopnosti skombinovať morálny rozmer s jednoduchým, dobrodružným a tajomným príbehom. Podáva mravné poučenie v príťažlivom obale.²⁰ Jiří Navrátil o tom píše: „Za nacistickej okupácie, v päťdesiatych rokoch za sovietskej okupácie (...) knihy Jaroslava Foglara, starostlivo uchovávané a požičiavané, len medzi dobrými známymi, boli tajnými dvierkami, ktorými k mladým ľuďom prenikali skautské myšlienky a životný štýl založený na 'chlapčenských' hodnotách, ako sú čestnosť, poctivosť a priateľstvo. (...)“²¹ Mravný rozmer foglaroviek sa prejavuje v celom rade príkladov. Napríklad v osobe dobrosrdečného Dennyho z *Modrej rokle*, ktorý

¹⁷ Jaroslav Foglar: *Život v poklusu*. 2. přepracované a doplněné vyd. Praha: Olympia 1997, s. 83-84. In: Michal Peroutka: *Veřejné obrazy Jaroslava Foglara a jeho díla. Magisterská diplomová práce*. Olomouc: Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci. Katedra žurnalistiky, 2015, s. 34.

¹⁸ Jiří Navrátil: Pocta Jestřábovi. In: *Jestřábe díky: Jaroslav Foglarovi hoši od Bobří řeky a přátelé*. Praha: Ostrov 2000, s. 7-12. In: Michal Peroutka: *Veřejné obrazy Jaroslava Foglara a jeho díla. Magisterská diplomová práce*. Olomouc: Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci. Katedra žurnalistiky, 2015, s. 28-29.

¹⁹ Ondřej Sládek: Role mýtu v díle Jaroslava Foglara. In: *K fenoménu Jaroslav Foglar: sborník příspěvků z konference Fenomén Jaroslav Foglar: Praha, Památník národního písemnictví 17. září 2007*. Redaktorky sborníku Ružena Hamanová, Dorota Lábusová. Praha: Památník národního písemnictví, 2008, s. 26. In: Michal Peroutka: *Veřejné obrazy Jaroslava Foglara a jeho díla. Magisterská diplomová práce*. Olomouc: Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci. Katedra žurnalistiky, 2015, s. 65.

²⁰ Miloš Dvorský: *Mýtus zvaný Stínadla: Rychle šípy. Vontové a hlavolam – realita versus fikce*, 2. rozš. vyd. Praha: Zdeněk Bauer, 2011, s. 27-28. In: Michal Peroutka: *Veřejné obrazy Jaroslava Foglara a jeho díla. Magisterská diplomová práce*. Olomouc: Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci: Katedra žurnalistiky, 2015, s. 65.

²¹ Jiří Navrátil: Pocta Jestřábovi. In: *Jestřábe díky: Jaroslav Foglarovi hoši od Bobří řeky a přátelé*. Praha: Ostrov 2000, s. 11. In: Tamže, s. 65.

stále vyhl'adáva príležitosť ako pomôcť druhému človeku. Takého príklady by sme našli vo všetkých foglarovkách. Ich prínos spočíva v tom, že v nich dospievajúci čitatelia nachádzajú *stupnicu hodnôt* založenú na viere, že priateľstvo, mravná čistota a ďalšie obdobné hodnoty stoja vysoko nad peniazmi, pochybnou slávou a podobne. A tiež v tom, že ich nabádajú a dávajú im podnety k vlastnej sebauchove a sebazdokonaľovaniu.²² Skoro v každej foglarovke sú prítomné *mravné ponaučenia*, a aj keď sú zvláštne formulované a naivné, detský čitateľ sa nad nimi nepozastaví, prijíma ich ako *nedeliteľnú súčasť* kníh Jaroslava Foglara. Inak povedané empirický čitateľ z textovej stratégie konštituuje hypotézu autora.²³ Ako príklad možno uviesť známu scénu z *Chlapcov od Bobrej rieky*: „Mám veľkú radosť, že sa každý z vás o vodu nehlásil (...). Každý z vás tým, že zaprel v sebe smäd a o vodu sa nehlásil, urobil kamarátsky čin druhým, pretože im dal možnosť, aby sa mohli o vodu hlásiť (...). Bud'te k sebe takí: Znášanliví, priateľskí a hlavne obetaví. Na seba myslite vždy až naposledy.“²⁴ O morálke sa vo foglarovkách nepochybuje, je *konštantná a prirodzene daná*. Nepochybovanie o morálnych hodnotách, a normách navyše ešte estetické chápanie *jednoty krásy a dobra* je všeobecne charakteristické pre výchovné romány 19. storočia. s tými majú foglarovky okrem iného spoločnú aj *tematickú blízkosť*, využívanie čiernobielych postáv a zhodné ideové jadro. U oboch ide o morálne poučenie a *premenu osobnosti* hlavného hrdinu. Podobné je to vo foglarovkách a vo výchovných románoch 19. storočia aj s prepojeným vzťahom *previnenia – trestu a dobrého správania – odmeny*. Previnenie nikdy nezostane nepotrebané a aj za malé previnenie môže nasledovať neprimerane tvrdý trest, vrátane poškodenia zdravia či straty života (otrava nikotínom, smrť v boxerskom ringu pre podcenenie srdcovej slabosti atď.). Na druhej strane konanie dobra je vždy po zásluže odmenené, obvykle zvýšenou sociálnou prestížou.^{25 26} Východiskom komiksu *Rýchle šípy* je buď *harmónia*, ktorá je narušená predstaviteľmi zla a znovuobnovená klubom Rýchlych šípov, alebo naopak východiskovým stavom je *disharmónia* a konanie Rýchlych šípov vedie k nastoleniu *normality a poriadku* ako prirodzenosti.²⁷ Foglarovky „navádzajú“ dospievajúceho čitateľa k činnostiam a konaniu, vďaka ktorým prijme svet – ohraničený

²² Miloš Zapletal: Záhady a tajemství Jaroslava Foglara. Praha: Knižní klub, 2007, s. 36, 41. In: Tamže, s. 65-66.

²³ Tamže, s. 34. In: Tamže, s. 66.

²⁴ Jaroslav Foglar: *Hoši od Bobří řeky*. III. vydání. Praha: Jan Kobes, 1940, s. 95. In: Tamže, s. 66.

²⁵ Ondřej Sládek: Role mýtu v díle Jaroslava Foglara. In: *K fenoménu Jaroslav Foglar: sborník příspěvků z konference Fenomén Jaroslav Foglar: Praha, Památník národního písemnictví 17. září 2007*. Redaktorky sborníku Ružena Hamanová, Dorota Lábusová. Praha: Památník národního písemnictví, 2008, s. 25-26. In: Tamže, s. 66.

²⁶ Alexej Mikulášek: K tematice a poetice Foglarovy Chaty v Jezerní kotlině (s přihlédnutím k jejich špecifičnosti na pozadí mravoučné didaktické literatury zvláště 19.století). In: Tamže, s. 61-62. In: Tamže, s. 66.

²⁷ Tamže, s. 64-65, In: Tamže, s. 67.

všeobecnými, trvalými a nadčasovými *mravnými pravidlami* – za svoj priestor, v ktorom sa môže s úspechom a spokojne pohybovať. Foglarovky samotné sa však odohrávajú v *ideálnom* či *zidealizovanom* priestore, kde môže sebvýchova čitateľa s prispáním knihy prebiehať za *maximálneho vylúčenia* vonkajších vplyvov, čím sa vyvarujú časovo podmienenej spoločenskej klímy, ktorá konkrétne mravné pravidlá *hierarchizuje* a v mene pragmatickosti *dotvára*, či dokonca *redukuje*. Týmto ideálnym priestorom je vo foglarovkách detské zoskupenie, širšie príroda.²⁸ Pokiaľ prijmem výklad *Psychologického slovníka*, podľa ktorého je *persvaza* „spôsobom ovplyvňovania postojov a konaní rozumovým presvedčaním a vecnou argumentáciou s dôrazom na intelekt a emócie presvedčaného“, potom stojí za zmienku, že Foglarova (ale nielen jeho) *návodná* tábornícka literatúra nabáda k aktivitám, ktoré ponúkajú zúčastneným hlavne *emotívny zážitok*. Praktická skúsenosť je v tomto type literatúry zásadná a preto persvazívna stratégia rezonuje prakticky v celom Foglarovom diele.²⁹ V niektorých jeho knihách je podľa Brožovej persvaza skrytá v dobrodružnom príbehu a vyplýva z naratívnych zápletiok, ktorými je vytváraný svet protipólov a kontrastov. V iných je persvaza priznaná. Jedná sa o tie prózy, ktoré fungujú ako *komplexný návod*. Typickým príkladom takejto otvorenej persvazy môže byť napríklad nasledujúci citát z Kroniky Stratenej stopy: „*Dokážeš to? Dokážeš zdvihnúť inému chlapcovi či dievčaťu vec, ktorá mu spadla alebo mu dať prednosť pri vchádzaní do dverí, pomôcť mu v niečom, poprosiť ho, keď od neho niečo potrebuješ a poďakovať, keď on ti niečím prospeje? Dokážeš zostať slušný a uhladený, keď sa druhí topia v hrubosti a neslušnostiach? Premýšľaj o tom a snaž sa to dokázať!*“³⁰ Pedagogické pôsobenie foglaroviek spočíva v tom, že zdroj kvality a významov je v autorovi a jeho texty sú len transparentné médium: „*Keď chcete aby vás deti počúvali a riadili s vami, musíte ich vedieť získať. Nehovoriť len 'urob to', ale názorne vysvetliť prečo. Nadchnúť, strhnúť, nedávať plané sľuby (...). Foglarovo pedagogické pôsobenie je jedinečné práve v tom, že bol možné jediným 'učiteľom' morálky, ktorého kedy deti zbožňovali.*“³¹

²⁸ Věra Brožová: Persvazivní strategie národní literatury Jaroslava Foglara a Miloše Zapletala. In: *K fenoménu Jaroslav Foglar: sborník příspěvků z konference Fenomén Jaroslav Foglar: Praha, Památník národního písemnictví 17. září 2007*. Redaktorky sborníku Ružena Hamanová, Dorota Lábusová. Praha: Památník národního písemnictví, 2008, s. 142. In: Tamže, s. 67-68.

²⁹ Tamže, s. 142-144. In: Tamže, s. 68.

³⁰ Jaroslav Foglar: *Kronika Ztracené stopy*. Praha: Naše vojsko, 1967, s. 113. in: Tamže, s. 68.

³¹ Tereza Švejdová: Foglarův přínos českým časopisům pro mládež. In: *K fenoménu Jaroslav Foglar: sborník příspěvků z konference Fenomén Jaroslav Foglar: Praha, Památník národního písemnictví 17. září 2007*. Redaktorky sborníku Ružena Hamanová, Dorota Lábusová. Praha: Památník národního písemnictví, 2008, s. 117-118. In: Tamže, s. 69.

4.2 Skautské hodnoty

Hodnoty sú zdroje, z ktorých čerpáme silu. Hodnoty udržujú nás a naše spolužitie zdravé a posilňujú našu spoločnú prácu. Už pred 2500 rokmi popísali grécki filozofi predovšetkým Platón štyri základné ľudské hodnoty: *spravodlivosť, statočnosť, miernosť a múdrosť*. Tieto hodnoty sú nezávisle na západnej kultúre spojené s *podstatou človeka*.³² Mladí ľudia sú v skautingu vedení k hodnotám ako byť férový, pochopiť zmysel priateľstva, čestnosti, byť samostatný a zodpovedný za seba a svoje okolie. *Pobyt a orientácia v prírode* je v skautingu jednou z o základných aktivít. Je dobrou správou, že aj dnešní mladí ľudia sú ochotní odložiť mobily a vykročiť do nepohodlia. Mladí ľudia skoro zistia, že v prostredí, kde fungujú *jasné pravidlá* sa cítia v bezpečí. Skautské hodnoty potom prirodzene berú za svoje a prenášajú ich svojim správaním aj do *mimoskautského prostredia*. Medzi tieto hodnoty patrí aj prijatie *každého* bez rozdielu pohlavia, národnosti, jazyka alebo náboženského vyznania. Žiadne porovnávanie sa, žiadne šikanovanie tu nemá miesto. Už od svojho počiatku je skauting spojený s myšlienkou „*slúžiť najvyššej pravde a láske*“. Hlavné hodnoty skautskej výchovy sú potom platné aj pre mladých bez vyznania.³³ Vedecké výskumy ukázali, že ľudia, ktorí absolvovali skautskú formáciu lepšie prežívajú kontakty s druhými, majú záujem o celoživotné vzdelávanie a svet okolo seba a ich duševné zdravie je lepšie. Vedci tvrdia, že ľudia, ktorí navštevovali skauting dokážu lepšie znášať stresové životné situácie.³⁴ Katolícky kňaz Jan Regner hovorí o svojej skúsenosti so skautingom: „*Ešte pred Zamatovou revolúciou sme (...) mali taký zálesácky klub. Hltali sme Setona a Foglara, (...) každý deň sme sa snažili otužovať a urobiť nejaký dobrý skutok. Chodili sme tiež do prírody, šplhali sa po skalách (...). Po revolúcii, v roku 1990 sme u nás založili skautský oddiel. Bol som najprv radcom družiny, než som sa stal vedúcim oddielu vlčat (...). Vďaka skautovaniu som napríklad veľmi citlivý k ekologickým otázkam. Zaradoval som sa preto, keď som si v encyklike pápeža Františka Laudato prečítal, že príroda je naším domovom, o ktorý sa musíme starať. Nejde len o to, aby sme sami žili v harmónii s okolitým prostredím, ale aj o to, aby sme tento domov odovzdali tým, ktorí prídu po nás, a to v stave, kedy bude ešte obývateľný. Cieľom skautingu nie je len posilniť vzťah k prírode a vyplniť voľný čas ušľachtilejšou zábavou, než je neustále surfovanie po internete. Ide predovšetkým o všestranné (holistické) formovanie osobnosti dieťaťa*

³² Anselm Grün, *Hodnoty*. In: Anselm Grün – Jochen Zeitz: *Bůh a peníze. Dialog mnicha s manažerem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2013, str. 99.

³³ Kateřina Šťastná: *Zažít skauting na vlastní kůži*. *Katolický týdeník*, (28), 18-24.4.2007, s. 14.

³⁴ *Věděli jste, že:* *Katolický týdeník*, (28), 18.-24.4.2007, s. 14.

a dospievajúceho človeka. Aj vďaka dobre vybaveným hrám a tvorivým činnostiam sa v každom skautovi a skautke rozvíjajú schopnosti, ktoré potom môžu využiť v bežnom živote. Cenné je aj to, že k tomu dochádza skrze skúsenosti a zážitky, nielen pomocou nejakej teórie a moralizujúcich poučiek.“³⁵

4.3 Predpokladá morálka náboženstvo ako svoj základ?

William E. Connolly si to nemyslí. „*Sú etické hodnoty, ktoré nie sú odvodené od Boha či dokonca transcendentného imperatívu. Sú prirodzene založené na starostlivosti o tento svet (...). Toto nezužuje etiku na 'preferenciu', ale ukotvuje ju v živých procesoch. Je to skôr etika kultivácie ako odvodená morálka. Tieto dva módy etiky majú sklon vzájomne si nerozumieť. Našou úlohou je nechať ich komunikovať bez toho, aby bola jedna strana vopred sudcom aj účastníkom tej istej veci.*“ Egon Gál si myslí, že náboženstvo predpokladá morálku ako svoj základ. Každá morálka má *prednáboženský pôvod*, je súčasťou našej biologickej výbavy. Zmysel pre morálku nám umožňuje *žiť a orientovať sa* v spoločnosti, podobne, ako nám zmysel pre perspektívu umožňuje *žiť a orientovať sa* v priestore. *Morálka je to, čo drží spoločnosť pohromade.* Život bez morálky je ako život mimo spoločnosti, taký život hádam ani nie je možný. *Náboženstvo* iba vybavilo naše morálne inštinkty *pojмами* a vtelilo ich do príbehov a mýtov. Morálny ateista je rovnako bežný zjav ako morálny teista.³⁶

5. Foglarovky ako mýtický text

5.1 Iniciačný mýtus

Vari najväčším výdobytkom religionistiky za posledných sto rokov bol objav a rozpracovanie pojmu *sacrum*, *svätosť*, *posvätno* v protiklade k *profanum*, *svetskosť* ako podstatného, špecifického a trvalého znaku náboženského myslenia a prežívania. Na začiatku nášho storočia uviedol túto dichotómiu do religionistiky francúzsky sociológ Emile Durkheim. Bol presvedčený, že všetky známe náboženské systémy majú spoločné znaky. Za najvšeobecnejší pokladal rozdelenie ľudskej duchovnosti na dva protikladné svety: *sacrum* a *profanum*, čiže *posvätno* a *svetskosť*. *Posvätno* však nie je organicky a hierarchicky nadradené *svetskému*. Medzi oboma svetmi jestvuje *hranica*, cez ktorú možno prejsť len za cenu *zásadnej premeny* vlastnej bytosti, ako je premena pri obradoch zasvätenia, *iniciácie*, vstup do rehole (odumretie profánnemu svetu), náboženská askéza a podobne. Svet *posvätna*, to nie sú len náboženské

³⁵ *Děti už přestává bavit virtuální svět. Katolický týdeník*, (28), 18.-24.4.2007, s. 14.

³⁶ Interview: *Náboženstvo a sekularizmus. Kritika & Kontext* (16), 43, 2011, s. 22-24.

viery, predstavy, idey, ale aj *obrady, predmety, umenie*, pokiaľ sa líšia od profánneho sveta. Posvätno, svätosť, sacrum, tvorí ťažisko prác R. Otta, N. Soederbloma a zvlášť M. Eliadeho.³⁷ „Pod' so mnou tam, kde je nebo vysoké a modré a kde biele oblaky rýchlejšie než inde plávajú. Počuješ tú pieseň vetrov v korunách borovic? Počuješ tú pieseň dial'ok závratných? Ticho a velebne šumia hlavy stromov. Červenavá žiara slnka steká po ich rozpukaných kmeňoch a vôňa pryskyrice ťa omámi. A večer táborový oheň tam do tmy potom zasvieti a vyvolá v tebe pocity, ktoré otrasú tvojou dušou.“³⁸ Citovaný text, ktorý uvádza *Kroniku Stratenej stopy* je zvädzajúci, plný prísľubov a vyzýva ústami akéhosi neznáameho *zasvätitel'a* takmer adresne *čitateľa knihy*, aby sa vydal na cestu do neohraničeného priestoru, kde planie oheň, ktorý *meni ľudské duše*. Vyvoláva to pocit, že pôjde o rozprávkovú až mystickú púť. O púť, na ktorej je prvý krok *do neznáma* správny, obohacujúci a nevyhnutný.³⁹ Pri detailnej analýze foglaroviek skutočne zistíme mýtické jadro. Nie je tu myslená spojitosť s nejakou konkrétnou mytológiou, ale celkový charakter syžetu a jednotná schéma zodpovedajúca *iniciačnému mýtu*. Iniciácia má vo foglarovkách podobu *prerodu* do nového, aktívneho a morálneho života alebo rozkrytie tajomstva. Býva prítomná aj *inštitúcia zasvätitel'a* a *zasväcovaného*, ktorý pred samotným iniciačným rituálom musí prejsť sériou *skúšok*.⁴⁰ ⁴¹ Iniciácia v *individuálnej rovine* je premena osobného statusu, v *rovine sociálnej* predstavuje moment získania nového pohľadu na svoju osobu, svet a vlastné miesto v ňom. Iniciačným mýtom sa všeobecne rozumie posvätné rozprávanie o hrdinoch a bohoch, ktorí touto *premenou prešli*, vypovedajúce o tom, *prečo* iniciačné rituáli prebiehajú tak, ako prebiehajú. Sám iniciačný rituál je potom *reaktualizáciou* iniciačného mýtu.⁴² Iniciačný mýtus foglaroviek je napĺňaný hlavne ideálnou premenou

³⁷ Ján Komorovský: *Mircea Eliade a jeho morfológia posvätna*. In: Mircea Eliade: *Dejiny náboženských predstáv a ideí II. Od doby kamennej po eleusínske mystériá*. Bratislava: Agora, 1995, s. 13, 17.

³⁸ Jaroslav Foglar: *Kronika Ztracené stopy*. Praha: Naše vojsko 1967, s. 5. In: Michal Peroutka: *Veřejné obrazy Jaroslava Foglara a jeho díla. Magisterská diplomová práce*. Olomouc: Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci. Katedra žurnalistiky, 2015, s. 84.

³⁹ Věra Brožová: Persvazivní strategie národní literatury Jaroslava Foglara a Miloše Zapletala. In: *K fenoménu Jaroslav Foglar: sborník příspěvků z konference Fenomén Jaroslav Foglar: Praha, Památník národního písemnictví 17. září 2007*. Redaktorky sborníku Ružena Hamanová, Dorota Lábusová. Praha: Památník národního písemnictví, 2008, s. 146. In: Tamže, s. 84.

⁴⁰ Ondřej Sládek: Role mýtu v díle Jaroslava Foglara. In: *K fenoménu Jaroslav Foglar: sborník příspěvků z konference Fenomén Jaroslav Foglar: Praha, Památník národního písemnictví 17. září 2007*. Redaktorky sborníku Ružena Hamanová, Dorota Lábusová. Praha: Památník národního písemnictví, 2008, s. 26. In: Tamže, s. 84-85.

⁴¹ Luisa Nováková: Stínadelská trilogie – ke koncepci Foglarova fiktivního světa. In: *K fenoménu Jaroslav Foglar: sborník příspěvků z konference Fenomén Jaroslav Foglar: Praha, Památník národního písemnictví 17. září 2007*. Redaktorky sborníku Ružena Hamanová, Dorota Lábusová. Praha: Památník národního písemnictví, 2008, s. 39. In: Tamže, s. 84-85.

⁴² Ondřej Sládek: Role mýtu v díle Jaroslava Foglara. In: *K fenoménu Jaroslav Foglar: sborník příspěvků z konference Fenomén Jaroslav Foglar: Praha, Památník národního písemnictví 17. září 2007*. Redaktorky sborníku Ružena Hamanová, Dorota Lábusová. Praha: Památník národního písemnictví, 2008, s. 27. In: Tamže, s. 85.

osobnosti hlavnej postavy (postáv) a medziľudských vzťahov. Iniciačným obradom je napríklad zavesenie povrázkov symbolizujúcich ulovenie všetkých trinástich bobříkov v *Chlapcoch od Bobrej rieky*, uzdravenie jednej z hlavných postáv a znovunaviazanie priateľstva v *Chate v Jazernej kotline*, skautský sľub Mirka Trojana v *Pod junáckou vlajkou* a podobne.⁴³ Foglarove knihy sú teda v tomto zmysle príbehy o iniciácii, vlastne *iniciačné romány*. Čitateľ iniciačného románu však nie je pasívnym príjemcom literárnych zážitkov či nezáväzným návštevníkom filáčného sveta. Iniciačný román nielen o iniciácii rozpráva. Keď pôsobí tak ako má potom tiež iniciáciu *spôsobuje*. Čitateľ sa participáciou na deji príbehu mení, sám *prechádza iniciačnou transformáciou* vedomia. *Identifikáciou* s hrdinom sám premenu zakusuje. V tomto zmysle Foglarove prózy volajú čitateľa, aby *vstúpil do príbehu* a nechal sa ním premeniť, aby začal žiť modrý život, loviť bobříkov, zakladať klub, hľadať klubovňu, písať kroniku. Skrátka, aby začal hrať dlhodobú hru, ktorá do seba postupne *absorbuje* celý jeho život. Iniciačný obrad je tak mimoriadne výstižným symbolom Foglarovej výchovnej ambície. Foglar pôsobí ako *zasvätitel'*, ako sprievodca adeptov iniciácie.⁴⁴ Podobne neurčitý ako čas, avšak lákavý a dostupný, je aj *priestor*, v ktorom sa dej knihy odohráva a ktorý je postavami stále znovu *objavovaný a pomenovaný* (Rokla zmluvy, Slnčná zátoka, Červený dolík a podobne). Foglarovky všeobecne využívajú *mýtický časopriestor*, ktorý však so svojim zdaním reálnosti a univezálnosti *prepája* svet postáv a čitateľov, ktorí si ho môžu pri mimetickom čítaní konkretizovať. Dochádza k iniciácii čitateľov *čítaním*.⁴⁵ Grécky výraz pre miesto „*topos*“ znamená tiež štýl, ráz, či charakter a blíži sa tomu čo Rimania nazývali „*genius loci*“. Je to viac než určenie nejakého bodu na mape, pretože v „*topos*“ je skrytý aj náznak toho ako miesto *funguje* v krajine a ako pôsobí na naše *vnímanie*. Jedno z hebrejských slov pre miesto „*makom*“ zachádza ešte ďalej. Chápe makom ako *miesto v srdci* spojené s inými miestami a neustále vyvažované vo svojej polohe sietí vzťahov k Bohu, rodine, komunite, k myšlienkam a abstraktným pojmom. V hebrejskom myslení je makom kotvené vo vnútornom priestore Zmluvou a vo vonkajšom priestore Chrámom. Každé *miesto* má dva nedeliteľné aspekty – funkciu vo *vonkajšej realite* a rolu vo *vlastnom vnímaní a čítení*. Pokiaľ nerešpektujeme vonkajšiu krajinu, ničíme niečo vo vnútri.

⁴³ Tamže, s. 27. In: Tamže, s. 85.

⁴⁴ Pavel Hošek: *Foglaring jako náboženství, Dingir* (20), 1, 2017, s. 4.

⁴⁵ Ondřej Sládek: Role mýtu v díle Jaroslava Foglara: In: In: *K fenoménu Jaroslav Foglar: sborník příspěvků z konference Fenomén Jaroslav Foglar: Praha, Památník národního písemnictví 17. září 2007*. Redaktorky sborníku Ružena Hamanová, Dorota Lábusová. Praha: Památník národního písemnictví, 2008, s. 31. In: Michal Peroutka: *Veřejné obrazy Jaroslava Foglara a jeho díla. Magisterská diplomová práce*. Olomouc: Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci. Katedra žurnalistiky, 2015, s. 85.

Nie je náhodou, že cítiac sa podvedení ľudským poriadkom, ktorý sa ľahko mení na zlý poriadok, hľadáme *sieť vzťahov*, ktorá nie je založená len na ekonomickej využiteľnosti, ale rešpektuje tiež naše *hlbšie potreby* a možno aj spôsob akým je vesmír usporiadaný. Vnútorne miesto *makom* je miesto v srdci, rezonuje s vonkajším miestom, *geniom loci*. Žiadny výklad nemôže túto rezonanciu nahradiť. Miesto niečo skrýva. Ľudia tú cítili nejaké *tajomstvo*. Genius loci je tým čo *nedokážeme vysvetliť*, ale kvôli čomu sa vraciame.⁴⁶ Druhým kľúčovým bodom iniciačného mýtu je *vznik bratstva* Chlapcov od Bobrej rieky a ich sľub vernosti v Rokli zmluvy. Vtedy dochádza k rituálnej izolácii, ktorá má *potvrdiť* nastúpenú cestu a vytvoriť binárnu opozíciu „*my-oni*“ v reflexii okolitého sveta, čím je mienené združenie Chlapcov od Bobrej rieky oproti nezasväcovaným, obyčajným chlapcom.⁴⁷ Spôsob akým Foglar o *idealizovanom kolektíve* premýšľa a píše sa opäť prezrádza *náboženským slovníkom*. Založenie kolektívu má povahu posvätnej zakladateľskej udalosti, je pečatené zmluvou zakopanou do zeme na posvätnom mieste. História kolektívu má byť zachovaná a pripomínaná ako posvätná tradícia, udalosti spojené s kľúčovými momentami v histórii kolektívu majú byť pripomínané sviatočnými obradmi, duša kolektívu je spojená s posvätnými symbolmi, ako je pokrik, heslo, piesne, odznaky, členská legitimácia. Vstup do idealizovaného kolektívu je buď nemožný alebo veľmi obtiažny a vždy je sprevádzaný sériou *iniciačných rituálov*. Religionistická perspektíva umožňuje vo Foglarovom idealizovanom kolektíve identifikovať väčšinu definičných znakov *svätého bratstva*. Foglarovým výchovným cieľom nebol ušľachtilý jedinec, ale *ušľachtilé spoločenstvo*. Preto svojich čitateľov „*nenecháva o samote*“, nabáda a prehovára ich, aby sa dali dohromady s partiou podobne zmýšľajúcich. Napokon väčšinu Foglarových výchovných pokynov (trinásť bobříkov atď.) môžu len ťažko realizovať osamotení jedinci. Foglarove inštrukcie viac alebo menej predpokladajú prostredie kolektívu. Foglar „*ženie deti dohromady*“, presviedča ich, aby vykročili z osamelého snenia a založili partiu alebo klub alebo vstúpili do oddielu či stmelili triedny kolektív. Práve v tomto zmysle vlastne nie sú hlavnými hrdinami Foglarových próz jednotlivci (Rikitan alebo Marek Dušin), ale *kolektívy*.⁴⁸ Osobnosť sa rodí vo vnútornom sebauvedomení človeka, v tom, že *je v niečom podstatne iný ako tí druhí*. Človek dospieva

⁴⁶ Václav Cílek: *Krajina z druhej strany. Poznámky ke knize závoju a čar*. Břeclav: Malovaný kraj, 2009, s. 61, 94-95.

⁴⁷ Ondřej Sládek: Role mýtu v díle Jaroslava Foglara. In: *K fenoménu Jaroslav Foglar: sborník příspěvků z konference Fenomén Jaroslav Foglar: Praha, Památník národního písemnictví 17. září 2007*. Redaktorky sborníku Ružena Hamanová, Dorota Lábusová. Praha: Památník národního písemnictví, 2008, s. 32. In: Michal Peroutka: *Veřejné obrazy Jaroslava Foglara a jeho díla. Magisterská diplomová práce*. Olomouc: Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci. Katedra žurnalistiky, 2015, s. 86.

⁴⁸ Pavel Hošek: *Foglaring jako náboženství, Dingir* (20), 1, 2017, s. 6-7.

k poznaniu, že je nositeľom svojho tajomstva pre iných a pociťuje aj potrebu a výzvu zveriť sa s ním druhým, prípadne aj odovzdať im ho. Osobnosť sa teda formuje *tajomstvom* a vzápätí sa seba potvrdzuje *zdieľaním* tohto tajomstva s druhými. No tak jedno ako aj druhé vyžaduje *slobodnú voľbu*. *Kým individuum len osciluje, osobnosť komunikuje v dialógu*. Skutočný dialóg je teda nielen cestou k osobnosti, ale aj cestou k utváraniu osobnosti. Má pretvárajúcu úlohu, pretvára ľudí na bytostne si navzájom blízkych.⁴⁹ Tretím krokom vedúcim k iniciácii je vypočutie *iniciačného mýtu* o Royovi, ktorý sa ku svojej chlapčenskej dokonalosti prepracoval skrze ulovenie trinástich bobrov. Vypočutie tohto iniciačného mýtu má *mýtickú a mýtizovanú* funkciu. Združenie sa pomenuje podľa rieky z príbehu, dostane sa pod magický vplyv *Piesne splnu* (rovnako ako Roy) a členovia bratstva sa rozhodnú symbolicky loviť bobrov, aby Royovi, ktorý sa stal *paradigmatickým vzorom* reaktualizovaným napodobením vyrovnali.⁵⁰ Tento lov a táborový život vrátane pôsobenia Zelenej príšery, pri ktorom je potrebné odolať slabším stránkam svojej povahy predstavuje podstupovanie *iniciačných skúšok* a je aj ďalším z kľúčových bodov iniciácie.⁵¹ Samotná iniciácia sa koná po ulovení všetkých 13 bobríkov a návratu do bežného prostredia. Príbeh sa vo svojom úplnom závere *vracia* tam, kde iniciačný mýtus začal a kde tiež dochádza k *uzavretiu* kompozičného kruhu, ktorý je pre väčšinu mýtov typický. Výsledkom iniciácie je ideálna *osobná premena* hrdinov románu a sebaopoznanie, čo by sa ale nepodarilo bez *spolupráce zasvätitel'a a adeptov*, rovnako ako sa nepodarí iniciácia čitateľa bez jeho ochoty *spolupracovať s knihou*, teda bez ochoty loviť bobríkov a prijať iniciačný mýtus.⁵² Iniciačný mýtus nie je jediný, ktorý sa vo foglarovkách nachádza. Ďalším prítomným mýtom je *mýtus indiánskej kultúry*.⁵³ Ako u mnohých iných národov aj u amerických Indiánov bola veľmi dôležitá *iniciácia mužov*, ktorá sa niekedy tiež odohrávala vo forme *kultovej tanečnej hry* a mohla sa spájať s novoročnými slávnosťami alebo slávnosťami usporiadanými na počesť prírodných duchov. Veľmi často bol opísaný *slnečný tanec* preriových Indiánov, ktorý bol hroznou skúškou

⁴⁹ Ján Letz: *Význam porozumenia vzťahu osoby a osobnosti pre personálnu obnovu humanity*. In: Ján Michalov (a kol.): *Personálna obnova humanity*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre. Filozofická fakulta 2000, str. 187.

⁵⁰ Ondřej Sládek: *Role mýtu v díle Jaroslava Foglara*. In: *In: K fenoménu Jaroslav Foglar: sborník příspěvků z konference Fenomén Jaroslav Foglar: Praha, Památník národního písemnictví 17. září 2007*. Redaktorky sborníku Ružena Hamanová, Dorota Lábusová. Praha: Památník národního písemnictví, 2008, s. 32-34. In: Michal Peroutka: *Veřejné obrazy Jaroslava Foglara a jeho díla. Magisterská diplomová práce*. Olomouc: Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci. Katedra žurnalistiky, 2015, s. 86.

⁵¹ Tamže, s. 34, In: Tamže, s. 86.

⁵² Tamže, s. 34-35, In: Tamže, s. 86.

⁵³ Ladislav Zikmund – Lender: *Jak je to s tím Foglarem?* In: *Colour planet* (online). 5.9.2009 (cit 2013-03-27). Dostupné z: www.colourplanet.cz/603-18-foglar-ideologie-a-tepli-hosi. In: Michal Peroutka: *Veřejné obrazy Jaroslava Foglara a jeho díla. Magisterská diplomová práce*. Olomouc: Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci. Katedra žurnalistiky, 2015, s. 86.

mládeže. Tento tanec súvisel s podobnými obradmi niekdajších vyspelých kultúr Strednej Ameriky. Mladíkom, ktorí sa postili a bdeli štyri dni a štyri noci, vyrezali v mäse kolíčky a za tie ich zavesili na stĺpy. Viseli tak dlho kým sa zamdletí neodtrhli. Potom ich vzkriesili a tak dlho „tancovali“, kým neodpadli.⁵⁴

5.2 Foglar - Chlapci od Bobrej rieky

Teraz sa zameriame na *Chlapcov od Bobrej rieky*. Tento román je ideálny príklad spracovania *iniciačného mýtu* vo foglarovkách. Na začiatku sa zoznamujeme s postavami Jirka a Vilíka, s nudiacimi sa chlapcami, ktorí hľadajú dobrodružstvo. Zásadný obrat prichádza v piatok 13. marca: „*A v piatok dňa 13. marca to začalo! V piatok dňa 13. marca sa stalo niečo, čo zmenilo celý ich doterajší obyčajný život a urobilo im z neho nepretržitý rad vzrušujúcich podivných udalostí.*“⁵⁵ Tento časový údaj je jediným konkrétnym v celej knihe, je to dátum stretnutia s ich *zasvätitel'om* – *Rikitanom*. Rikitan je prezentovaný ako ideálny mladý muž s takmer božskými vlastnosťami, ako dokonalá bytosť, ktorej cieľom je pomocou *iniciačného mýtu* a použitím ritualizovaného lovu bobríkov vyvieť chlapcov z nevedomosti a priviesť ich k prezretiu.⁵⁶ Kľúčovou zápletkou najslávnejšej Foglarovej knihy (*Chlapci od Bobrej rieky*) je séria *iniciačných skúšok*. Mimoriadne silný účinok dosahuje Foglar v tejto knihe (ako aj v niekoľkých iných knihách) motívom „*príbehu v príbehu*“. Chlapci z Rikitanovej družiny počúvajú rozprávanie o chlapcovi Royovi, ktorý absolvoval sériu *iniciačných skúšok* (pod vedením starého indiána), aby dospel z chlapca v muža. Chlapci sú „*vťahovaní do príbehu*“ nielen, keď počúvajú rozprávanie, ale aj keď potom *pod Rikitanovým vedením* napodobňujú mýtickú predlohu Royovho lovu a lovia bobríkov. Foglar tu vlastne dáva nahliadnúť do svojho spisovateľského a výchovného pôsobenia. Tak ako Rikitan rozprával o Royovi a *vťahoval* poslucháčov do príbehu – a to nielen literárne, ale aj prakticky (dával im pokyny k loveniu bobríkov, teda k absolvovaniu série *iniciačných skúšok*), *vťahuje* spisovateľ do príbehu čitateľov a vedie ich ako „*reálny Rikitan*“ k lovu bobríkov.⁵⁷ Kniha rozpráva o *dvanástich chlapcoch* a ich vedúcom *Rikitanovi*. Chlapci zo seba *spoločne* urobili silných

⁵⁴ Tekla Dömötörövá – Mihaly Sárkány: *Amerika*. In: Kolektív autorov: *Mytológie sveta*, Bratislava: Obzor, 1973, s. 53.

⁵⁵ Jaroslav Foglar: *Hoši od Bobří řeky*. III. vydání. Praha: Jan Kobes, 1940, s. 7. In: Michal Peroutka: *Veřejné obrazy Jaroslava Foglara a jeho díla. Magisterská diplomová práce*. Olomouc: Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci. Katedra žurnalistiky, 2015, s. 85.

⁵⁶ Ondřej Sládek: Role mýtu v díle Jaroslava Foglara. In: *K fenoménu Jaroslav Foglar: sborník příspěvků z konference Fenomén Jaroslav Foglar: Praha, Památník národního písemnictví 17. září 2007*. Redaktorky sborníku Ružena Hamanová, Dorota Lábusová. Praha: Památník národního písemnictví, 2008, s. 30, 33 In: Tamže, s. 85.

⁵⁷ Pavel Hošek: *Foglaring jako náboženství, Dingir* (20), 1, 2017, s. 3.

chlapcov. Dva mesiace prázdnin strávili v prírode, ktorú vybral Rikitan. Museli si postaviť z dreva stany, variť si. Za dva mesiace boli šikovní, odvážni, zruční, silní, ušľachtilí a tiež dobre plávali. Po návrate do svojej štvrťi boli celkom *odlišní*. Mali tiež mnoho spomienok na *pekné miesta a dobrodružstvá*. Ale mnoho ich mali ešte pred sebou. Hlavnou postavou je *Rikitan* (Jaroslav Foglar), ktorý sa stane verným priateľom dvanástich chlapcov. Rikitan v nich svojim rozprávaním a lákaním k *neobyčajným zážitkom* vzbudil takú zvedavosť a túžbu, že celkom podľahli jeho plánu. Stal sa pre nich neuveriteľným vzorom správneho chlapca a *plnohodnotného prežitia* chlapčenských rokov. Rikitan celkom chlapcom *zmenil ich životy*. Naraz sa každý začal uberať iným smerom, takým, aký im ich povaha a schopnosti dovolili. Malý *indián Roy*, o ktorom im Rikitan rozprával sa pre nich stal tak *silným vzorom*, že sa dokázali od základu *zmeniť*. Naučili sa uvažovať o sebe, o svojich chybách a *možnostiach zmeny*. Videli okolo seba aj iné, lepšie povahy, predovšetkým *Lud'kovu*, ktorú náhle všetci obdivovali, chceli sa *Lud'kovi* vyrovnáť. Kedysi tak dôležitá bitka a riešenie problémov *päsťami* sa náhle zmenilo na *dobré vzťahy*, priateľstvo, snahu všetko v pokoji urovnať a pochopiť *aj ostatných* s ich vlastnosťami. Vďaka Rikitanovi našli chlapci nový, lepší *zmysel života*. Zmenili sa tak, že to spoznali aj ich rodičia či spolužiaci. Ešte donedávna by sa chlapci – *Vilík* a *Jirka* bránili *päsťami*, ale teraz nie. Vedeli totiž svoje. *Prezývky chlapcov* vzniknú vždy po nejakom čine onoho chlapca, alebo na základe jeho vlastností, povahy, či správania (napr. *Šťoura*, *Grizzly*, *Pirát*, *Stopař*). Vlastné názvy dôležitých miest: *Červený dolík*, *Roklina zmluvy*, *Pieseň splnu* môžu znamenať, že miesto skrýva nejaké *tajomstvo*. Sú to akési *genia loci*, miesta kam sa chlapci vracajú. Kniha obsahuje aj *prirovnania a metafory*, ktoré zosilňujú rozprávanie. Zvláštnosťou knihy sú *poznámky autora*, ktoré smerujú priamo k čitateľovi. Nabáda ich, aby si vzali z *Chlapcov od Bobrej rieky príklad*. Presne popisuje možnosť získania jednotlivých bobříkov a snaží sa čitateľa *zmeniť* a vstúpiť mu správne poslanie chlapcov.⁵⁸

Citát z knihy:

„Zelené svetielka svätajánskych mušiek im občas krížili cestu. Proti nim vybiehali biele pruhy mesačného žiarenia linúce sa medzi rednúcimi kmeňmi stromov. Za nimi sa potom skoro ukázala vysoká modrá obloha so žiariacim splnom plávajúcim nad krajinou. Kdesi ďaleko na obzore sa rysovali vysoké borovice. Korenistá vôňa materidišky a skorocelu aj iných kvetov sa tiahla celým krajom. Svrčkovia bzučali svoj uspávajúci jednotvárnny nápev (...). Magický, čarovný svit mesiaca všetkých takmer oslňoval (...). A potom sa už z úst chlapcov začínajú

⁵⁸ <http://wiki.rvp.cz/Knihovna/Ruzne>

odvíjať prvé slová *Piesne splnu, slová o kráse a pokoji a dobre, o ďalekých tajomných krajoch, o zašlej sláve indiánskeho ľudu, o zabudnutých totemoch, o príbehoch z dávnych báji. 'Mesiac biely, žiarivý, pútnik ďalekých ciest, my chceme s tebou plávať, kiež by to bolo možné...'* *Pieseň sa nesie krajom a stráca sa kdesi v kopcoch za obzorom. A teraz príde ten sólový verš (...)* *Luděk spieva jasne a tklivo: 'Kiež by nám bolo dopriate po celý život v pokoji žiť, tú žeravú túžbu mám v srdci a v tej túžbe by som chcel ísť na kraj sveta...'* *A zase už do jeho slov vpadá zbor hlasov ostatných chlapcov (...).* *'Zaumieňme si hovoril Rikitan, že všetci zostaneme dobrými priateľmi, nech sa bude čokoľvek diať, že nikdy nezradíme a nikdy neopustíme naše združenie Chlapcov od Bobrej rieky, a že vy, hoci dnes ešte nedospeli chlapci, budete užitoční a prospešní svojmu okoliu, že budete trvale plniť znovu a znovu bobrika ušľachtilosti. Tak sa najlepšie a najviac priblížite nášmu vzoru z dávneho príbehu Royovi zo Slnecnej zátoky!'* *'Možno pre to nájdeme dosť sily!'* *vzdychol Grizzly. Ale Luděk dodal slávnostne a pevne: 'Musíme! Vydržíme, aj keby nás rozháňali, aj keď nám stále hrozia! (...).'* *Bola to krásna, biela mesačná noc, nezabudnuteľná, tichá a plná podivuhodného čara.“*
59

6. Cesta do hlbín duše

Návrat k prírode treba uskutočniť návratom k *vlastnej prirodzenosti*. Nejde len o výlety von „do prírody“ za „rekreáciou“, ani o prírodovedné záujmy či ekologické aktivity. Tie sú *vonkajšími znakmi* vnútorného tiahnutia duše. Rekreácia nie je odpočinok, ale *znovustvorenie (re-creatio)*. Nie je to reformácia ani transformácia, ktorou by sa človek opäť vrátil „do formy“, ale *transmutácia*, vnútorná bytostná premena. Podstatou je *duša* ako zdroj vnútorného utvárania. *Lapsis*, skrytý kameň filozofov, ktorý túto premenu vnútorného utvárania spôsobí, nájdeme vo vnútri zeme, na dne duše, v srdci človeka. *Archetypy* („eidetické informácie“) nie sú žiadnymi určitými konkrétnymi obrazmi či podobami. Sú *bezčasové a odveké*, nie však večné a absolútne. Sú „*skryté*“, to znamená, že povstávajú len pri „*prebudení*“. Čo robí vietor, keď nefúka, či oheň keď nehorí, svetlo keď nesvieti. Aj archetypy majú *hybridnú povahu* večného a časového, všeobecného a konkrétneho, duchovného a materiálneho. Prejavujú sa ako vrodené *sklony k tvorbe* určitého typu predstáv a obrazov, ktoré uvádzajú pri svojom *prebudení* (vynorení „*aktivácii*“) dušu či myseľ do príslušných stavov, nálad, rozpoložení, citlivosti, zameraní a vnímavosti. Archetypy je možné chápať ako akési „*dynamické obrazy*“, ktoré uvádzajú dušu do pohybu. Sú to doslova *motívy*, od *motus*, pohyb (lat. *moveo* = hýbem, pohybujem aj pohybujem sa. Odtiaľ *motivácie* –

⁵⁹ Jaroslav Foglar: *Strach nad Bobří řekou.*, Praha: Olympia. 1990, s. 126-127.

pohnútky a emócie – hnutia). Archetypy regulujú pozornosť, motivujú záujem, modifikujú vnímanosť, modulujú predstavy tak jemne, že si týchto diskretných „vnuknutí“ nie sme vôbec vedomí. V modernom človeku prejavujú živly svoju *archetypálnu povahu* len príležitostne a anonymne. Napríklad fascinujúcim dojmom, ktorým na nás (obyvateľov technickej civilizácie a mestských zástavieb) pôsobí prírodný oheň, mraky či vodopád.⁶⁰ Veci pre nás nie sú púhymi neutrálnymi *predmetmi*, ktoré pozorujeme. Každá symbolizuje určité *správanie*, pripomína nám ho, vyvoláva na našej strane priaznivú, či nepriaznivú odozvu. Preto sa tiež záľuby a povaha určitého človeka a jeho postoj ku svetu a vonkajšiemu bytiu zrkadlí v predmetoch, ktorými *sa obklopuje*, v jeho obľúbených farbách, v miestach, kam s rád vracia. P. Claudel hovorí, že Číňania vytvárajú záhrady z kameňov, kde všetko musí byť dokonale suché a obnažené.⁶¹ V tejto mineralizácii okolia je treba vidieť odmietnutie životodarnej vlhky a akési pritakanie smrti. Podobne sú nositeľmi významu aj predmety, ktoré sa nám zjavujú vo sne. V našom vzťahu k veciam neexistuje odstup, každá z nich hovorí k nášmu *telu a životu*. Veci berú na seba ľudské povahové rysy (sú poslušné, mierne, nepriateľské, kladú odpor) a z druhej strany v nás tiež žijú ako *symboly správania*, ktoré máme radi, alebo neznášame. *Človek je celkom vo veciach a veci sú v ňom*. V jazyku psychoanalytikov veci sú *komplexy*.⁶² Rozbor vedený v podobnom duchu len rozšírený na všetky živly nájdeme v dielach Gastona Bachelarda. V dielach venovaných vzduchu⁶³, vode⁶⁴, ohňu⁶⁵ a zemi⁶⁶, predstavuje každý zo živlov akúsi *domovinu* pre určitý druh ľudí, ktorá dáva látku ich snom, je obľúbením prostredím *imaginácie*, ktorá riadi ich život a prirodzenou sviatosťou, ktorá im dáva *silu a šťastie*. Všetky tieto skúmania sa odvíjajú od snahy surrealistov vidieť v predmetoch, ktorými sa obklopujeme a zvlášť v nájdených veciach, ku ktorým sa niekedy až nezvykle silne *upíname* takzvané „*katalyzátory túžby*“, ako hovorí André Breton⁶⁷ - to v čom sa prejavuje či „*kryštalizuje*“ ľudská túžba. Je teda všeobecnou tendenciou našej doby dať vidieť medzi človekom a vecami nie už onen vzťah odstupu a nadvlády aký možno konštatovať medzi zvrchovaným duchom a kúskom vosku

⁶⁰ Zdeněk Neubauer – Tomáš Škrdlant: *Skrytá pravda země. Živly jako archetypy ekologického myšlení*. Praha: Mladá fronta. 2005, str. 37-38, 40-42.

⁶¹ Paul Claudel: *Connaissance de l'Est* (1895-1900), Paris 1907, reed 1960, s. 63. In: Maurice Merleau – Ponty: *Svět vnímání*. Praha: OIKOYMENH, 2008, s. 28-29.

⁶² Maurice Merleau – Ponty: *Svět vnímání*. Praha: OIKOYMENH, 2008, s. 29.

⁶³ Gaston Bachelard: *L'Air et les Songes*. Paris 1943. In: Maurice Merleau – Ponty: *Svět vnímání*. Praha: OIKOYMENH, 2008, s. 31.

⁶⁴ Gaston Bachelard: *L'Eau et les Rêves*. Paris 1942. In: Tamže, s. 31.

⁶⁵ Gaston Bachelard: *La Psychanalyse du feu*. Paris 1938. In: Tamže, s. 31.

⁶⁶ Gaston Bachelard: *Le Terre et les Rêveries de la volonté*. Paris 1948 a *La Terre et les Rêveries du repos*. Paris 1948. In: Tamže, s. 32.

⁶⁷ André Breton: *L'Amour fou*, Paris, 1937, reed. 1975. In: Tamže, s. 32.

v Descartesovej slávnej analýze, ale vzťah oveľa menej jasný akúsi *závratnú blízkosť*, ktorá nám bráni ponímať seba samého ako čistého ducha oddeleného od vecí a veci definovať ako čisté objekty bez akýchkoľvek ľudských atribútov.⁶⁸ Ľudia môžu poznať pravdu, pretože *pravda – zmysel bytia i morálny zmysel života* – nie je výsledok pojmovej konštrukcie, ale vlastnosť žitia/bytia a dar *zážitku*. Ľudia však môžu o zmysle svojho bytia hovoriť aj preto, že slová nie sú len odkazy, ale aj *metafory*, ktoré môžu vyvolať *zážitok* a jeho zmysel. Popis „faktov“ nestačí. Ide o ich *zmysel*. Keď nočná obloha bledne v očakávaní rána, stromy začnú znovu vystupovať ako čierna krajka proti nej a mýtina znovu začne vystupovať z rozpúšťajúcej sa temnoty. Ešte je noc a prísľub nového dňa a ešte je *pravda*, ktorá vystupuje v tomto prechode. Ľudia ju môžu nazrieť a vysloviť, môžu o nej hovoriť nie v slovách, ktoré si pravdu nárokuje pre seba, ale v *metaforách*, ktoré poukazujú *za seba* a pravdu bytia vyvolávajú ako *zážitok*. Slovo *pravda* tu neoznačuje popis, pravdivé faktické tvrdenie techne ani onemelú úctu básnického pohľadu. „*Pravda je niečím základnejším, niečím tak základným ako rozlíšenie dobra a zla a rozpoznanie morálneho zmyslu života.*“ Dobro nevstupuje do sveta. Od počiatku ho *prelína*. Dobro nie je reálne niečo iné ako bytie. Je len *formálne* odlišné od bytia. Je to *bytie* len z iného uhlu pohľadu. Je niečím odlišným, nie však reálne iným. *Dobro* je len iná forma bytia.⁶⁹

7. Človek v prírode, príroda v človeku

Slová ako *agrikultúra* a *silvikultúra* nám pripomínajú, že kultúra začína kultivovaním polí a lesov. Človek kultúry, *homo humanus* dávneho Ríma je ten, kto svoj život kultivuje, pestuje, nenecháva ho napospas rozmarom, ale ho usporadúva podľa jeho *morálneho zmyslu*. Príroda nás vedie k úlohe *kultivácie*. Práve to je *cultus* a v tom zmysle kultúra neznamena popretie prírody, ale *kultiváciu ľudského bytia v prírode*. Podstatou nášho človečenstva je naša schopnosť *kultivácie*, zaznamenávanie *morálneho zákona vo vitálnom poriadku prírody*. Alebo obrazne, znamená to riadiť pud *láskou*. Našou úlohou je kultivovať zem, ako dobrí hospodári. Pre človeka práve kultúra v najzákladnejšom zmysle *kultivácie*, starostlivosti a úcty môže byť spôsobom ako sa znovu prihlásiť ku svojmu *miestu v prírode*. Schopnosť pochopiť svoju úlohu v prírode z *morálneho hľadiska* znamená uvedomiť si, že ju potrebujeme a že hlavne môžeme prestať byť ničiteľmi a môžeme sa stať hospodármi dobrej zeme. „*Keď som rok po roku vďačne objavoval cestu k pokoju lesa, cítil som ako les lieči moje rany a bolesti a ponúka mi miesto náležania. Uvedomil som si to stále bolestnejšie. Sme*

⁶⁸ Maurice Merleau – Ponty: *Svět vnímání*. Praha: OIKOYMENH, 2008, s. 32-33.

⁶⁹ Erazim Kohák: *Oheň a hvězdy. Filosofická zamyšlení nad morálním smyslem přírody*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2016, str. 80, 84-85.

ničiteľia zeme a svojich blížnych (...). Zoznámil som sa s lesom, s jeho náladami, so zázrakom svitania. Keď som ráno vyšiel zo stanu do trávy ešte vlhkej rosou a pozoroval, ako sa v ohnisku prebúdajú prvé žlté a oranžové plamienky, mohol som len d'akovať, z celej bytosti d'akovať. Ani preberanie lesa ma neťažilo. Aj to patrí k jeho životu. Les žije, umiera a obnovuje sa, hovorí o svojej skúsenosti Erazim Kohák.⁷⁰ Kniha Jaroslava Foglara *Kronika stratenej stopy* dýcha hlbokým *etickým mementom* vo vzťahu k prírode, ktorý dnes mladí ľudia, ale aj dospelí veľmi potrebujú. Pred odchodom z táboriska chlapci po sebe odpratujú všetky papiere a plechovky od konzerv. Začmudené kamene a ohnisko zahľadia tak dôkladne, že vôbec nikto nespozná, kde zakladali oheň aj keby sa o to ako snažil. Je to taká ich *zálesácka pýcha*. Len „tiežtáborník“ zanecháva po sebe spúšť: hromady mastných papierov, rozbité poháre, plechovky a vypálené ohnisko. Chlapci sa naučili aj niečo iné: keď majú len chvíľu času, upratujú aj to, čo sami neurobili a čo po sebe zanechali ľudia, ktorí do prírody nepatria.⁷¹

8. Záver

Keď vyjdeme z hypotézy, že foglaring je možné interpretovať ako *funkčný ekvivalent náboženstva*, je tento výkladový model nanajvýš vhodný v českom kultúrnom prostredí, kde je miera explicitne žitého náboženstva *tradičného typu* mimoriadne *nízka*, pričom ono miesto, ktoré v tradičnejších kultúrach zaujíma *náboženstvo*, je v českej spoločnosti už od devätnásteho storočia zaplňané niečím iným. Tieto substitúcie plnia, respektíve *preberajú* pre svojich stúpcov niektoré *funkcie náboženstva*. Foglarovo posolstvo totiž zrejme ponúklo mnohým českým deťom naplnenie celého radu *vnútorných potrieb*, ktoré vzhľadom k odcudzeniu väčšiny českých rodín od cirkevne sprostredkovanej religiozity neboli naplňané alebo boli naplňané len čiastočne. Nejde o to „pristihnúť“ ten či onen sociokultúrny jav pri jeho „nepriзнanej“ religiozite. Ide skôr o adekvátne religionistické postihnutie *metamorfóz „religiozity“* či aspoň niektorých jej prvkov v navonok mimoriadne *sekulárnej a nábožensky indiferentnej* českej kultúre. Zdá sa, že sada analytických nástrojov aplikovaná na sociokultúrny fenomén *foglaringu* umožňuje religionistickému bádaniu konštatovať, že aspoň pre niektorých svojich stúpcov sa foglaring v rámci českej sekularizovanej kultúry stal (či stáva) *funkčným ekvivalentom náboženstva*. To znamená, že účinne plnil (či plní) celý rad

⁷⁰ Tamže, s. 105, s. 108.

⁷¹ Jaroslav Foglar. *Kronika ztracene stopy*. Praha: Naše vojsko 1991, s. 5, 38.

funkcií, ktorý v tradičnejších a religióznejších spoločnostiach plní *inštitucionalizované náboženstvo*.⁷²

Literatúra

- Bachelard Gaston: *L'Air et les Songes*. Paris 1943. In: Merleau – Ponty Maurice: *Svět vnímání*. Praha: OIKOYMENH, 2008.
- Bachelard Gaston: *L'Eau et les Rêves*. Paris 1942. In: Tamže.
- Bachelard Gaston: *La Psychanalyse du feu*. Paris 1938. In: Tamže.
- Bachelard Gaston: *Le Terre et les Rêveries de la volonté*. Paris 1948 a *La Terre et les Rêveries du repos*. Paris 1948. In: Tamže.
- Bartíková Heda: Důvěrné rozhovory. Praha: Formát, 1999. In: Michal Peroutka: *Veřejné obrazy Jaroslava Foglara a jeho díla. Magisterská diplomová práce*. Olomouc: Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci. Katedra žurnalistiky, 2015.
- Breton André: *L'Amour fou*, Paris, 1937, reed. 1975. In: Merleau – Ponty Maurice: *Svět vnímání*. Praha: OIKOYMENH, 2008.
- Brožová Věra: Persvazivní strategie národní literatury Jaroslava Foglara a Miloše Zapletala. In: *K fenoménu Jaroslav Foglar: sborník příspěvků z konference Fenomén Jaroslav Foglar: Praha, Památník národního písemnictví 17. září 2007*. Redaktorky sborníku Ružena Hamanová, Dorota Lábusová. Praha: Památník národního písemnictví, 2008. In: Michal Peroutka: *Veřejné obrazy Jaroslava Foglara a jeho díla. Magisterská diplomová práce*. Olomouc: Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci. Katedra žurnalistiky, 2015.
- Cílek Václav: *Krajina z druhé strany. Poznámky ke knize závoje a čar*. Břeclav: Malovaný kraj, 2009.
- Claudel Paul: *Connaissance de l'Est (1895-1900)*, Paris 1907, reed 1960. In: Merleau – Ponty Maurice: *Svět vnímání*. Praha: OIKOYMENH, 2008.
- Děti už přestává bavit virtuální svět. Katolický týdeník*, (28), 18.-24.4.2007, s. 14.
- Dömötörová Tekla –Sárkány Mihaly: *Amerika*. In: Kolektív autorov: *Mytológie sveta*, Bratislava: Obzor, 1973.
- Dvorský Miloš: *Mýtus zvaný Strašidlo*. Praha: Zdeněk Bauer, 2011. In: Pavel Hošek: Foglaring jako náboženství, *Dingir* (20), 1, 2017, s. 4.
- Dvorský Miloš: *Mýtus zvaný Stínadla: Rýchle šípy. Vontové a hlavolam – realita versus fikce*, 2. rozš. vyd. Praha: Zdeněk Bauer, 2011, s. 27-28. In: Michal Peroutka: *Veřejné obrazy Jaroslava Foglara a jeho díla. Magisterská diplomová práce*. Olomouc: Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci. Katedra žurnalistiky, 2015.
- Foglar Jaroslav: *Život v poklusu*. 2 přepracované a doplněné vyd. Praha: Olympia 1997, In: Michal Peroutka: *Veřejné obrazy Jaroslava Foglara a jeho díla. Magisterská diplomová práce*. Olomouc: Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci. Katedra žurnalistiky, 2015.
- Foglar Jaroslav: *Jestřábe vypravuj*. Praha: Olympia 1998. In: Pavel Hošek: Foglaring jako náboženství, *Dingir* (20), 1, 2017, s. 4.
- Foglar Jaroslav. *Kronika ztracené stopy*. Praha: Naše vojsko 1991.
- Foglar Jaroslav: *Hoši od Bobří řeky*. III. vydání. Praha: Jan Kobes, 1940. In: Michal Peroutka: *Veřejné obrazy Jaroslava Foglara a jeho díla. Magisterská diplomová práce*. Olomouc:

⁷² Pavel Hošek: *Foglaring jako náboženství*, *Dingir* (20), 1, 2017, s. 2, 7.

- Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci. Katedra žurnalistiky, 2015.
- Foglar Jaroslav: *Kronika Ztracené stopy*. Praha: Naše vojsko, 1967. in: Michal Peroutka: *Veřejné obrazy Jaroslava Foglara a jeho díla. Magisterská diplomová práce*. Olomouc: Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci. Katedra žurnalistiky, 2015.
- Foglar Jaroslav: *Kronika Ztracené stopy*. Praha: Naše vojsko 1967. In: Michal Peroutka: *Veřejné obrazy Jaroslava Foglara a jeho díla. Magisterská diplomová práce*. Olomouc: Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci. Katedra žurnalistiky, 2015.
- Foglar Jaroslav: *Strach nad Bobří řekou*. Praha: Olympia 1990.
- Grygar Jiří: Vzpomínka astronomova. Zůstane-li někdo z nás mladý. In: *Jestřábe, díky: Jaroslavu Foglarovi Hoši od Bobří řeky a přátelé*. Praha: Ostrov, 2000. In: Michal Peroutka: *Veřejné obrazy Jaroslava Foglara a jeho díla. Magisterská diplomová práce*. Olomouc: Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci. Katedra žurnalistiky, 2015.
- Grün Anselm – Zeitz Jochen: *Bůh a peníze. Dialog mnicha s manažerem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2013.
- Hošek Pavel: Foglaring jako náboženství, *Dingir* (20), 1, 2017, s. 2, 4, 6-7.
- Hošek Pavel: Foglaring jako náboženství, *Dingir* (20), 1, 2017, s. 3, 4.
<http://wiki.rvp.cz/Knihovna/Ruzne>
- Interview: *Náboženstvo a sekularizmus. Kritika & Kontext* (16), 43, 2011, s. 22-24.
- Kohák Erazim: *Oheň a hvězdy. Filosofická zamyšlení nad morálním smyslem přírody*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2016.
- Komorovský Ján: *Mircea Eliade a jeho morfológia posvätna*. In: *Mircea Eliade: Dejiny náboženských predstáv a ideí II. Od doby kamennej po eleusínske mystériá*. Bratislava: Agora, 1995.
- Letz Ján: *Význam porozumenia vzťahu osoby a osobnosti pre personálnu obnovu humanity*. In: Michalov Ján (a kol.): *Personálna obnova humanity*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre. Filozofická fakulta 2000.
- Merleau – Ponty Maurice: *Svět vnímání*. Praha: OIKOYMENH, 2008.
- Mikulášek Alexej: K tematice a poetice Foglarovy Chaty v Jezerní kotlině (s přihlédnutím k jejich špecifičnosti na pozadí mravoučné didaktické literatury zvláště 19.století). In: *K fenoménu Jaroslav Foglar: sborník příspěvků z konference Fenomén Jaroslav Foglar: Praha, Památník národního písemnictví 17. září 2007*. Redaktorky sborníku Ružena Hamanová, Dorota Lábusová. Praha: Památník národního písemnictví, 2008. In: Michal Peroutka: *Veřejné obrazy Jaroslava Foglara a jeho díla. Magisterská diplomová práce*. Olomouc: Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci. Katedra žurnalistiky, 2015.
- Navrátil Jiří: Pocta Jestřábovi. In: *Jestřábe díky: Jaroslavu Foglarovi hoši od Bobří řeky a přátelé*. Praha: Ostrov 2000. In: Michal Peroutka: *Veřejné obrazy Jaroslava Foglara a jeho díla. Magisterská diplomová práce*. Olomouc: Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci. Katedra žurnalistiky, 2015.
- Neubauer Zdeněk – Škrdlant Tomáš: *Skrytá pravda země. Živly jako archetypy ekologického myšlení*. Praha: Mladá fronta 2005.
- Nováková Luisa: Stínadelská trilogie – ke koncepci Foglarova fiktivního světa. In: *K fenoménu Jaroslav Foglar: sborník příspěvků z konference Fenomén Jaroslav Foglar: Praha, Památník národního písemnictví 17. září 2007*. Redaktorky sborníku Ružena Hamanová, Dorota Lábusová. Praha: Památník národního písemnictví, 2008. In: Michal Peroutka: *Veřejné obrazy Jaroslava Foglara a jeho díla. Magisterská diplomová práce*. Olomouc: Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci. Katedra žurnalistiky, 2015.

- Pechová Barbora: Foglar pro skauting aneb Co přinesly Foglarův život a dílo skautingu a co mu dnes přinášejí. In: *K fenoménu Jaroslav Foglar: sborník příspěvků z konference Fenomén Jaroslav Foglar: Praha, Památník národního písemnictví 17. září 2007*. Redaktorky sborníku Ružena Hamanová, Dorota Lábusová. Praha: Památník národního písemnictví, 2008. In: Michal Peroutka: *Veřejné obrazy Jaroslava Foglara a jeho díla. Magisterská diplomová práce*. Olomouc: Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci. Katedra žurnalistiky, 2015.
- Sládek Ondřej: Role mýtu v díle Jaroslava Foglara. In: *K fenoménu Jaroslav Foglar: sborník příspěvků z konference Fenomén Jaroslav Foglar: Praha, Památník národního písemnictví 17. září 2007*. Redaktorky sborníku Ružena Hamanová, Dorota Lábusová. Praha: Památník národního písemnictví, 2008. In: Michal Peroutka: *Veřejné obrazy Jaroslava Foglara a jeho díla. Magisterská diplomová práce*. Olomouc: Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci. Katedra žurnalistiky, 2015.
- Svojsík Antonín Benjamín: *Základy junáctví. Návod pro výchovu české mládeže na základe systému sira R. Baden – Powella „scouting“ a laskavého přispění četných odborníků*. Praha: České lidové knihkupectví a antikvariát Josef Springer, 1912. In: Hošek Pavel: *Foglaring jako náboženství, Dingir (20), 1, 2017, s. 4*.
- Šťastná Kateřina: *Zažít skauting na vlastní kůži. Katolický týdeník, (28), 18-24.4.2007, s. 14*.
- Švejdrová Tereza: Foglarův přínos českým časopisům pro mládež. In: *K fenoménu Jaroslav Foglar: sborník příspěvků z konference Fenomén Jaroslav Foglar: Praha, Památník národního písemnictví 17. září 2007*. Redaktorky sborníku Ružena Hamanová, Dorota Lábusová. Praha: Památník národního písemnictví, 2008. In: Michal Peroutka: *Veřejné obrazy Jaroslava Foglara a jeho díla. Magisterská diplomová práce*. Olomouc: Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci. Katedra žurnalistiky, 2015.
- Vědli jste, že: Katolický týdeník, (28), 18.-24.4.2007, s. 14*.
- Vučka Tomáš: *Cesta za modrým světlem. Meditace nad texty Jaroslava Foglara*. Příbram: Pistorius 2015, s. 18-46. In: Pavel Hošek: *Foglaring jako náboženství, Dingir (20), 1, 2017, s. 4*.
- Zapletal Miloš: *Záhady a tajemství Jaroslava Foglara*. Praha: Knižní klub, 2007. In: Michal Peroutka: *Veřejné obrazy Jaroslava Foglara a jeho díla. Magisterská diplomová práce*. Olomouc: Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci: Katedra žurnalistiky, 2015.
- Zdroj: https://sk.wikipedia.org/wiki/Jaroslav_Foglar
- Zikmund – Lender Ladislav: Jak je to s tím Foglarem? In: *Colour planet (online)*. 5.9.2009 (cit 2013-03-27). Dostupné z: www.colourplanet.cz/603-18-foglar-ideologie-a-tepli-hosi. In: Michal Peroutka: *Veřejné obrazy Jaroslava Foglara a jeho díla. Magisterská diplomová práce*. Olomouc: Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci. Katedra žurnalistiky, 2015.